

Список використаних джерел

1. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В. С. Воротіна, Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
2. Житловий фонд України у 2009 році : статистичний бюлетень / Відпов. за вип. І. В. Калачова. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 352 с.
3. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2010/11 навчального року: статистичний бюлетень / Відповід. за випуск І. В. Калачова. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 100 с.
4. Кількість адміністративно-територіальних одиниць в Україні на 1 січня 2010 р. [Електронний ресурс] / Держ. ком. статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Розвиток сільських територій України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 751 с.
6. Соціально-економічне становище домогосподарств України у 2009 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). – <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Соціальні індикатори рівня життя населення: статистичний збірник / Відповід. за випуск І. В. Калачова. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 203 с.
8. Статистичний щорічник України за 2009 р. / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2010. – 567 с.

Аннотація. Состояние социальной инфраструктуры села на протяжении последних лет продолжает ухудшаться, что связано с отсутствием эффективных рычагов государственной поддержки и инструментов инвестирования. В настоящей работе рассмотрены тенденции развития социальной инфраструктуры украинского села, проанализированы основные направления государственного регулирования развития социальной инфраструктуры на сельских территориях, предложены методологические положения эффективного функционирования объектов социальной инфраструктуры как определяющего фактора результативного развития сельских территорий.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, сельские территории, современное состояние, социально-экономические индикаторы.

Summary. State of social infrastructure sat down during the last years continues to get worse that is related to absence of effective levers of state support and instruments of investing. Progress of social infrastructure of the Ukrainian village trends are considered in the real work, basic directions of government control of development of social sphere are analyses on rural territories, methodological positions of the effective functioning of objects of social infrastructure are offered as a determinative of effective development of rural territories.

Key words: social infrastructure, rural territories, modern state, socio-economic indicators.

УДК 338.2

В.В. Ткачук, кандидат економічних наук, доцент, докторант ПДАТУ,

І.П. Шиндирук, кандидат економічних наук, докторант, старший науковий співробітник ННЦ інституту аграрної економіки НААНУ

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ НОРМИ ДОХІДНОСТІ ЯК ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Формування методики визначення норми дохідності дає можливість оцінити ефективність ведення господарської діяльності та покращити виробничий процес в цілому.

Ключові слова: витрати, прибуток, методика, управління, система, ефективність та оптимізація управління.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Діючі умови ведення підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств передбачають дотримання принципів самофінансування,

© В.В. Ткачук, І.П. Шиндирук, 2011

окупності вкладень через ведення ефективної господарсько-фінансової діяльності. Одночасно розробка та обґрунтування нових вкладень фінансово-матеріальних ресурсів вимагає оцінки їх ефективності. З іншої сторони цінове регулювання на основі формування ціни, яка включає поєднання суми авансованих засобів через механізм відшкодування витрат (формування собівартості) на обґрунтованого рівня надбавки до ціни, також вимагає визначення величини цієї надбавки таким чином, щоб дозволити підприємствам фінансувати свій розвиток. Одним із показників, який характеризує ефективність як минулих, так і майбутніх капіталовкладень, є норма доходності (прибутковості), показник, який найбільш повно акумулює загальні підсумки діяльності підприємства та може використовуватись для регулятивних цілей, зокрема цінових. Даний показник, відображаючи ефект від ведення діяльності, в тому числі і ефективність використання фондів, вимагає відповідного обґрунтування і трактування, враховуючи діючі положення бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Методиці виміру норм доходності присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених: М.Й. Маліка, М.М. Мартиненка, М.П. Поліщука, П.Т. Саблука, С.М. Соболя та багатьох інших.

Метою роботи є узагальнення і доповнення теоретично-методологічних положень та розробка методичних підходів до формування методики визначення норм доходності, розробки рекомендацій для їх впровадження в практику господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найпоширеніше визначення норми доходності (прибутковості) відображає співвідношення суми чистого доходу або прибутку до величини авансованих за певний період матеріально-технічних, трудових ресурсів, а також інших засобів, необхідних для ведення діяльності, виражених в грошовому еквіваленті.

Однак різнохарактерність типів авансованих ресурсів, строки їх корисної експлуатації та особливості використання в поєднанні з роллю у виробничо-технологічному процесі призводять до неоднозначності в трактуванні такого показника як норма доходності та розбіжностей в його обчисленні. В основу підрахунку норми доходності (прибутковості) за запропонованою методикою покладені наступні принципи та показники.

Принципи:

1. *Спрямованості.* Він передбачає, що розрахунок основних показників здійснюється тільки для основної операційної діяльності, яка є ключовим напрямком вкладень, основним споживачем капіталу та джерелом планованого підприємницького доходу.
2. *Рольової участі.* Передбачає калькулювання авансованих ресурсів тільки тоді, коли вони забезпечують (передбачають, планують) формування доходів чи отриманих в результаті їх нераціонального використання збитків. Таким чином показник, який відобразить суму авансованого капіталу, є сума калькульованих активів за певний період.
3. *Терміновості.* Передбачає врахування різних строків використання фондів на основі розподілу на основні та оборотні.
4. *Відповідності.* Передбачає підрахунок для наступних розрахунків тих доходів та прибутків, які безпосередньо отримуються в результаті ведення основної операційної діяльності через ефективне використання фондів.
5. *Плановості.* Передбачає, що при визначенні доходів та суми авансованих активів маю прийматись ті статті, які безпосередньо пов'язані з технологічним процесом та є самоціллю ведення діяльності, їх можна заздалегідь досить точно визначити. Крім того, доходи чи авансування ресурсів повинні мати постійний характер або періодично повторюватись, будучи невід'ємною складовою технологічно процесу чи механізму ведення підприємницької діяльності.

Показники:

1. **Прибуток (дохід)** – величина, яка відображає кінцевий підсумок окремої операції, діяльності в цілому. Розраховується величиною різниці між сумою виручки, отриманої в результаті ведення операційної діяльності, та величиною авансованих за рік ресурсів.

2. **Чистий скоригований прибуток (дохід)** – прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства після сплати процентів за фінансовими зобов'язаннями, податками та обов'язковими відрахуваннями з прибутку, відшкодування інших витрат, безпосередньо пов'язаних та необхідних для підтримки діяльності. Сюди ж мають включатись сума нарахованої амортизації, доходи від фондів, які мають використовуватись в операційній діяльності, але

через брак оборотних засобів, недозавантаженість передані в оренду чи виконують послуги на сторону, а також включенню підлягають надходження з бюджету у вигляді дотацій, надбавок до цін на продукцію.

3. Витрати – відображають суму авансованих, спожитих протягом року матеріально-технічних, фінансових ресурсів, оплату праці, наданих послуг та інших витрат, які мають включатись згідно нормативних вимог до виробничих витрат, формуючи собівартість, адміністративні та збутові витрати (короткий капітал).

4. Активи – відображають середньорічну вартість всього авансованого капіталу, суму спожитих за рік оборотних засобів, середньорічну вартість основних (необоротних) активів, включаючи сформовану дебіторську заборгованість.

Методика:

Крок 1. Калькулювання чистого скоригованого доходу (прибутку). Визначення суми чистого прибутку має спиратись на положення (стандарт) 15, „Дохід” та фінансову звітність, зокрема форму 2 „Звіт про фінансові результати”. Розрахунок чистого скоригованого прибутку має включати:

- доходи від реалізації виробленої продукції, в тому числі в іноземній валюті (Д1);
- доходи від реалізації товарів власної переробки (продукції допоміжних та підсобних підрозділів), в тому числі в іноземній валюті (Д2);
- доходи від виконання робіт та надання послуг стороннім особам з використанням виробничих фондів за їх прямим призначенням (транспортування, обробіток землі), в тому числі в іноземній валюті (Д3);
- інші операційні доходи (доходи від здачі в оренду фондів, в т.ч. земельних ділянок, інших виплат за використання тимчасово незадіяних в сільськогосподарському виробництві і переданих фондів) (Д4);
- суму отриманих дотації, асигнування, податкові пільги та інші кошти через механізми підтримки сільськогосподарського виробництва та переробки (Д5);
- відшкодування безнадійної дебіторської заборгованості та повернення раніше списаних активів або відшкодування їх вартості (Д6);
- доходи від реалізації основних і оборотних активів поточного періоду (Д7);
- суму нарахованої амортизації (Д8);
- отримані аванси і передоплати за майбутні поставки сільськогосподарської продукції (Д9);
- фінансові доходи від продажу товарів, продукції, послуг в кредит (Д10).

Рекомендується не включати в доходи наступні:

- доходи від володіння об'єктами соціально-культурної сфери;
- отримані пені, штрафи та інші доходи такого характеру;
- отримані дивіденди та інші доходи від інвестиційної діяльності;
- амортизацію об'єктів соціально-культурної сфери, які є на балансі підприємства;
- доходи від дооцінки, переоцінки фондів, так як вони реально не збільшують капітал (натуральне число фондів залишається незмінним);
- доходи від безоплатного отримання фондів;
- доходи від курсових різниць;
- доходи від реалізації фінансових інвестицій (цінних паперів);
- разові фінансові допомоги для покриття збитків;
- відшкодування збитків від настання надзвичайних подій;
- інші доходи по рахунках 73 „Інші фінансові доходи”, 74 „Інші доходи”, 75 „Надзвичайні доходи”.

Узагальнюючи рекомендації щодо калькулювання доходів (тут доходи ототожнюються з грошовими надходженнями, тобто виручкою), зазначимо, що включенню підлягають ті надходження, які реально отримані у результаті володіння і використання фондів виробничого призначення, в тому числі їх продажу та повернення їх вартості через механізм амортизації та доходи у вигляді дотацій, доплат, повернення заборгованості, так як вони є прямим продовженням (складовою) загальної суми виручки від основної операційної діяльності – основи підприємництва в сільському господарстві, включаючи переробку та доробку виробленої продукції. Такий вид як державні підтримки у вигляді дотації виробництву конкретного виду

продукції є законодавчо закріпленими та відповідно періодично (щорічно) повторюються, становлячи частину виручки, яку недоотримає виробник на ринку і яку повертає за продаж відповідної продукції держава.

Відповідно списання кредиторської заборгованості безоплатне отримання фондів, фінансові допомоги не є прибутками, а є джерелами збільшення сукупних активів, тобто збільшують сам капітал, який може бути задіяний в майбутньому.

Аналогічно доходам підлягають включенню такі витрати, які безпосередньо здійснюються для підтримки основної виробничої діяльності:

- матеріальні витрати (B1);
- оплата праці основного персоналу (B2);
- амортизація (B3);
- адміністративні та збутові витрати (B4);
- собівартість (вартість) реалізованих фондів, майна (B5);
- фінансові витрати (% по кредитах для фінансування виробництва, комісійні по кредитному обслуговуванню, повернення самого кредиту, облігаційних позиках, виданих векселях) (B6);
- витрати по оперативній та фінансовій оренді активів, їх страхування (обов'язкове страхування) (B7);
- резерв сумнівних боргів (B8);
- втрати від падежу тварин, урожаю (B9);
- витрати на ремонти та оновлення, купівлю основних фондів (B9);
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій в частині, яка стосується виробництва і реалізації продукції (B10);
- обов'язкові платежі в бюджет, в тому числі фіксований сільськогосподарський податок (B11).

Витрати, які не рекомендовано включати до складу витрат:

- витрати по страхуванню;
- втрати від курсових різниць;
- витрати на утримання об'єктів соціально-культурної сфери;
- витрати від переоцінки активів;
- витрати по інвестиційній діяльності (придбання цінних паперів, здійснення інвестицій)
- нараховані штрафи, пені;
- сплачені дивіденди;
- статті рахунків 97 "інші витрати"

Відповідно саме визначення чистого скоригованого прибутку (ЧСП) (доходу) має здійснюватись:

- у режимі фіксованого податку ЧСП = сума (Д1-Д10) – B11 (акцизи) – сума (B1-B10) – B11 (фіксований сільськогосподарський податок);
- у режимі звичайного оподаткування ЧСП = сума (Д1-Д3, Д7) – B11(ПДВ, акцизи) + сума (Д4-Д6, Д10) – сума (B1-B10) × 0,75 + Д8.

У даній методиці дотаційні виплати по виробництву окремих видів продукції та суми ПДВ, які згідно діючих норм не справляються в бюджет, а залишаються для фінансування основного і оборотного капіталу, включені в базу оподаткування податком на прибуток при звичайному режимі оподаткування, хоча доречним було б вивести їх з-під оподаткування податком на прибуток, включаючи одразу до суми чистого скоригованого прибутку.

Крок 2. Визначення суми авансованого капіталу.

Вартості основних фондів (активів) пропонується визначати як середньорічну вартість фондів, тобто:

$$CpOA = (BOФп + BOФк)/2.$$

Аналогічно скоригованим доходам основні фонди (активи), які слід приймати для розрахунку, мають включати:

- вартість будинків та споруд виробничого призначення;
- вартість машин та обладнання виробничого призначення;
- вартість транспортних засобів;
- інструменти, приладдя, оргтехніку;
- робочу та продуктивну худобу;

- витрати на поліпшення земель та стада;
- багаторічні насадження;
- інші основні засоби виробничого призначення;
- нематеріальні активи, пов'язані з господарсько-виробничою діяльністю;
- вартість довгострокової дебіторської заборгованості;
- довгострокові інвестиції в інші сільськогосподарські підприємства (так як вони є аналогом купівлі основних фондів);
- реструктуризовану та списану податкову заборгованість;
- вартість придбаних земель сільськогосподарського призначення.

Відповідно не підлягають включенню:

- основні фонди, нематеріальні активи невиробничого призначення;
- об'єкти незавершеного будівництва, в тому числі виробничого призначення;
- довгострокові фінансові інвестиції;
- вартість землі не сільськогосподарського призначення.

Оборотні фонди (активи) включаються повністю за мінусом короткострокових фінансових вкладень. Розрахунок оборотних активів має спиратись на визначення їх середньорічної вартості.

Крок 3. Розрахунок показників ефективності.

Даною методикою передбачається визначати для підприємства два показники рівня прибутковості (дохідності).

Перший – це рівень рентабельності (збитковості). Даний показник характеризуватиме ефективність ведення виробничо-господарської діяльності, тобто є нормою прибутковості авансування капіталу протягом виробничого циклу (року). Розраховується:

$$РП = (ЧСП - ЧП1 / \text{сума } (B1-B4, B6-B11)) \times 100$$

де ЧП1 – чистий прибуток від реалізації активів ЧП1 = Д7-В5;

В6 – підлягає включенню тільки в частині сплачених % за кредити чи позики.

Другий – це норма прибутковості (дохідності). Він характеризуватиме віддачу всіх задіяних в операційній діяльності активів як основних, так і оборотних включаючи їх резерви, запаси. Розраховується:

$$Нд = (ЧСП / \text{СрОА} + \text{СрОбА}) \times 100.$$

Висновки. Наведені показники, розраховані за даною методикою, дозволять реально оцінювати доходність як виробництва, так і ефективність використання фондів, задіяних в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Закон України „Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування” № 400/97 – ВР (із змінами та доповненнями).
2. Закон України „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетом та державними цільовими фондами” № 2181-III.
3. Закон України „Про податок на додану вартість” (із змінами та доповненнями) № 168/97 – ВР.
4. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2003. – 428 с.

Аннотація. Формирование методики определения нормы доходности дает возможность оценить эффективность ведения хозяйственной деятельности и улучшить производственный процесс в целом.

Ключевые слова: расходы, прибыль, методика, управление, система, эффективность и оптимизация управления.

Summary. Formation methods of determining rate of return provides an estimate of the efficiency of economic activities and improve the production process in general.

Keywords: costs, profits method, management system, efficiency and management optimization.